

Zašto su socijalne penzije neophodne

Oktobar, 2006. godine

Ovaj izvještaj daje prikaz uloge socijalnih penzija u ostvarivanju sigurne i dostojanstvene starosti, kao i uloge različitih zainteresovanih strana koje mogu da doprinesu tom procesu. U njemu se pohvaljuje izvještaj HelpAge International-a, Godine i sigurnost, koji iznosi podatke o efektima socijalnih penzija i primjere dobre prakse vezane za njihovu primjenu.

HelpAge International je globalna mreža neprofitnih organizacija, čija je misija rad sa i za ugrožene stare ljude u čitavom svetu, da bi se postiglo trajno poboljšanje kvaliteta njihovog života.

Izvještaj o socijalnim penzijama

Published by: HelpAge International

PO Box 32832, London N1 9ZN, UK

Tel: +44 (0)20 7278 7778 Fax: +44 (0)20 7713 7993 Email: hai@helpage.org

Web: www.helpage.org © HelpAge International 2006 Registered charity no. 288180

Any parts of this publication may be reproduced without permission for educational and non-profit purposes if the source is acknowledged.

Rezime

HelpAge International se zalaže da socijalne penzije primaju sve osobe starije od 60 godina, da bi se:

Ostvarila prava starih ljudi

Socijalne (nedoprinosne) penzije su važan, strateški element minimalnog paketa socijalne zaštite kojim se podržava ostvarivanje prava, kroz implementaciju prava na socijalno osiguranje za sve, i unapređenje društvene brige o ranjivim i ugroženim osobama. Socijalne penzije su u skladu sa obavezama datim od strane vlada u Madridskom međunarodnom akcionom planu o starenju iz 2002. godine, da se do 2015. godine prepolovi broj starih ljudi koji žive u siromaštvu. One također imaju važnu ulogu u osnaživanju starih ljudi da mogu da zahtijevaju realizaciju svojih prava i prava svojih ukučana.

Smanjilo siromaštvo

Socijalne penzije su efikasan način za smanjenje dohodovnog i ostalih oblika siromaštva. Broj siromašnih starih ljudi u zemljama u razvoju raste, i stari ljudi su najviše zastupljeni među kronično siromašnim stanovništvom. Dvije trećine starih ljudi nema redovne prihode, a 100 miliona njih živi od manje od 1 američkog dolara po danu. Redovna socijalna davanja omogućavaju pristup starih ljudi svim uslugama, posebno zdravstvenim uslugama.

Kako većina starih ljudi živi i dijeli novčana sredstva sa mlađim članovima porodice, socijalne penzije imaju značajan uticaj na dobrobit djeteta i ostvarenje Milenijumskih ciljeva razvoja MCR (1-6) Ujedinjenih nacija. Socijalne penzije doprinose povećanju broja djece koja pohađaju školu i boljoj uhranjenosti djece. One mogu da imaju važnu ulogu u prekidanju lanca međugeneracijskog siromaštva. Suprotno uvjerenju da stvaraju zavisnost, socijalne penzije je zapravo smanjuju.

Rješavalo pitanje HIV-a i AIDS-a

Osim što smanjuju opterećenost starijih članova domaćinstava, socijalne penzije omogućavaju HIV pozitivnim osobama da se leče, i na taj način produžavaju životni vijek ljudi i smanjuju broj siročadi. One također najugroženijoj deci povećavaju šanse za preživljavanje.

Najugroženiji dobili efikasnu pomoć

Socijalne penzije su nedovoljno korišten instrument javne politike za ostvarivanje pravednih i u većoj mjeri ekonomski ujednačenih društava za sve ljude, pa je zato

neophodno da se prepozna njihova ključna uloga kao sastavnog dijela politike protiv siromaštva.

Socijalne penzije su isplative. U zavisnosti od visine davanja i broja korisnika, troškovi se kreću od 0,03 to 2 procenta od BDP.

Većina postojećih programa se u potpunosti financira od strane države, ali veća pokrivenost se može obezbijediti kombinacijom financiranja od strane države i donatora. Za to je potrebna politička volja i stabilno i dugoročno financiranje. Snažni mehanizmi odgovornosti unutar zajednice mogu da obezbijede da se sredstva koriste efikasno i na pravi način. Socijalnim penzijama se mnogo lakše i jeftinije upravlja nego penzijama utemeljenim na provjeri dohotka, i one ostavljaju manje prostora za korupciju i diskriminaciju pri isplati.

**‘Ako ne budem dobila
ovaj novac, tretirat će
me kao nepoželjan teret
i moja djeca će me
seliti iz jedne kuće
u drugu.’**

**Bhagya, 75 godina
Utar Pradeš, Indija**

Socijalne penzije – javna politika uspjeha

Socijalne penzije se definišu kao redovna davanja starim ljudima od strane države, koja nisu doprinosna i koja se u različitim zemljama isplaćuju posebnom starosnim grupama.

U sedamdeset dvije zemlje se ostvaruju penzije utemeljene na provjeri dohotka ili univerzalne socijalne penzije – od tog broja četrdeset šest zemalja je sa niskim ili srednjim dohotkom. Socijalne penzije se sve više prepoznaju kao politika koja daje rezultate, tako što smanjuje siromaštvo kod starih ljudi i njihovu zavisnost, a poboljšava njihov status, materijalnu sigurnost i pristup uslugama.

Na sastanku najviših predstavnika afričkih vlada u Zambiji, 2006. godine, na kome je kao domaćin učestvovao i HelpAge International, a koji je bio podržan od strane Afričke unije i Vlade Zambije, apelovalo se na ‘veću upotrebu socijalnih penzija i ostalih davanja ugroženoj deci i osobama sa invaliditetom kao dijela državne politike i na razvoj nacionalnog socijalnog plana u naredne tri godine.’¹

Zašto su socijalne penzije neophodne

Starijim ljudima pripada pravo da imaju korist od međunarodno preuzetih obaveza da se ukine siromaštvo, ali oni su namjerno ili po automatizmu iz toga isključeni

zbog svojih godina. Socijalne penzije su dokazan, ekonomičan način za realizaciju prava starih ljudi, uključujući i pravo na razvoj.

Stari ljudi su često disproportionalno pogođeni siromaštvom. 100 miliona starih ljudi živi od manje od jednog dolara po danu, i po pravilu stari ljudi u više-generacijskim domaćinstvima su među najsiromašnijima.² U mnogim afričkim zemljama koje su pogođene HIV/AIDS-om, domaćinstva koja se sastoje od starih ljudi i djece su posebno pogođena siromaštvom.³

Većina starih ljudi nema redovne prihode. Većina starih žena i muškaraca u zemljama u razvoju radi u neformalnom sektoru i nema prava na doprinosne penzije. U Podсахarskoj Africi i većem dijelu južne Azije, manje od 19 procenata starih ljudi prima doprinosne penzije.⁴ Socijalne penzije pomažu da se ovaj jaz premosti. Svjetska banka preporučuje socijalne penzije kao osnovu penzionog sistema kako bi svi stari ljudi bili adekvatno zaštićeni.⁵

Priprema za globalno starenje stanovništva. Što se tiče globalnog starenja stanovništva, socijalne penzije su ključna komponenta socijalne zaštite i politike protiv siromaštva. Procjenjuje se da će u cijelom svetu do 2050. godine biti 1, 2 milijarde ljudi starijih od 60 godina, dvije trećine njih u zemljama u razvoju.⁶ Po nekim procjenama, stari ljudi će činiti 19 procenata stanovništva u zemljama u razvoju, u odnosu na 8 procenata koliko ih ima danas, pri čemu će žene biti brojnije od muškaraca.⁷ Institucionalizovanje socijalnih penzija je zato važna strateška komponenta dugoročne politike smanjenja siromaštva i socijalne zaštite.

Uloga socijalnih penzija u realizaciji prava starih ljudi

Redovni prihodi u starosti su bitna komponenta prava na socijalnu zaštitu i adekvatnog životnog standarda, po Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima (1948), i Međunarodnom sporazumu o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (1966). Pravo na redovan prihod u starosti je zagarantovano i Madridskim međunarodnim akcionim planom o starenju (MIPAA 2002) i Okvirnoj politici Afričke unije i akcionom planu iz 2002. godine. Socijalne penzije su efikasan način za ostvarivanje redovnog prihoda.

Redovne socijalne penzije omogućavaju starim ljudima da ostvaruju pravo na usluge koje im pripadaju, naročito medicinske usluge i lijekove. Međutim, čak i sa socijalnim penzijama, mnogi stari ljudi ne mogu sebi da priušte lijekove koji su im potrebni; socijalne penzije moraju da budu dio šireg paketa socijalne zaštite koja uključuje besplatnu i odgovarajuću osnovnu zdravstvenu zaštitu.

Redovne socijalne penzije poboljšavaju status starih ljudi unutar porodice. Korisnici socijalnih penzija često odvajaju određenu sumu novca za domaćinstvo, i to im pomaže da se ne obećaju kao teret porodici. Odvajanje dijela penzije također učvršćuje odnose i obaveze među različitim generacijama. To najbolje govore riječi Bhagye,

sedamdesetpetogodišnje udovice iz Utar Pradeša u Indiji. 'Ako ne budem dobila ovaj novac, tretiraće me kao nepoželjan teret i moja djeca će me seliti iz jedne kuće u drugu.'

Redovne socijalne penzije doprinose dostojanstvu i osnaživanju. Pravo na socijalne penzije pruža starim ljudima osjećaj sigurnosti i kontrole nad njihovim životima. Efekti su veći u zemljama u kojima je pravo na socijalne penzije dio ustavnih odredbi (kao što je to slučaj u Indiji i Južnoj Africi), jer su onda one pravno zasnovane. Na primjer, sa redovnim prihodom, korisnik može da ulaže u sopstveni ili porodični biznis, što može da mu omogući da živi dostojanstveno i da izbjegava poslove koji mogu da mu ugroze zdravlje.

Kako socijalne penzije smanjuju siromaštvo

Socijalne penzije smanjuju udio starih ljudi koji žive u siromaštvu i ozbiljnost njihovog siromaštva. Na primjer, 55 procenata korisnika PASISa (socijalnih penzija) u Čileu je prešlo sa ekstremnog siromaštva na siromaštvo, a 45 procenata je izašlo iz siromaštva.⁸ Socijalne penzije povećavaju prihode najsiromašnijih 5 procenata stanovništva za 100% u Brazilu i 50% u Južnoj Africi.⁹ Ljudi koji žive u domaćinstvima i primaju penziju imaju 18% manju vjerovatnoću da će biti siromašni u Brazilu i 12,5% u Južnoj Africi.¹⁰

Socijalne penzije smanjuju siromaštvo kod djece i povećavaju broj djece koja pohađaju školu kao i njihovu uhranjenost. Većina starih ljudi u zemljama u razvoju brinu o deci i dijele svoje penzije sa ukućanima i /ili drugim rođacima. Penzije obično idu u zajednički fond domaćinstva, oslobađajući tako novac za dječje zdravlje, obrazovanje i bolju ishranu, i na taj način ispunjavaju uslove iz MCR vezane za glad (1), obrazovanje (2 i 3) i zdravlje (4-6). Kao rezultat toga, broj djece od 10-14 godina starosti upisane u školu je značajno povećan među seoskim domaćinstvima u Brazilu koja primaju penziju u odnosu na ona domaćinstva koja ne primaju penziju,¹¹ a djevojčice iz domaćinstava koja primaju penziju u Južnoj Africi su u prosjeku 3-4cm više od djevojčica istog uzrasta iz domaćinstava koja nisu korisnici penzija.¹² Prihod od penzija se često ulaže u imovinu i mala preduzeća, što poboljšava kvalitet života djece i kapacitete starih ljudi da nastave da doprinose porodici i društvu.

**'Prvo što uradim
kada dobijem penziju
je da kupim
lijekove za moju ženu.
Onda odem
u mesaru i
kupim nešto mesa.'**

Starac iz Brazila

Socijalne penzije unapređuju rodnu jednakost. Po pravilu, socijalnim penzijama se više novca raspodjeli ženama (koje imaju manje mogućnosti da dobiju doprinosne penzije zbog toga što se rjeđe zapošljavaju u formalnom sektoru, i vrlo često zbog kraćeg radnog staža usljed podizanja djece). Osim toga, one u prosjeku žive duže od muškaraca, često su predmet diskriminatornih imovinskih odnosa i mogu da se suoče sa većom diskriminacijom u pristupu uslugama i finansijskim sredstvima. Na taj način, socijalne penzije igraju posebnu ulogu u poboljšanju kvaliteta života starijih žena. To također može biti spasonosno za starije muškarce koji žive sami i koji svoje penzije mogu da iskoriste za plaćanje njege ili da izraze zahvalnost drugim porodicama ili široj zajednici koji im pomažu.

Socijalne penzije smanjuju efekt HIV-a i AIDS-a tako što:

- **obezbjeduju finansijska sredstva za brigu posebno ugrožene djece i siročadi.** Između 50 i 60 procenata siročadi živi sa svojim babama i djedama u Namibiji, Bocvani, Južnoj Africi, Malaviju, Zimbabveu i Tanzaniji, dok na Tajlandu 50 procenata siročadi živi u takvim uslovima.¹³ U tom kontekstu, a posebno tamo gdje su ostali oblici socijalne pomoći ograničeni ili ne postoje, socijalne penzije mogu biti djelotvoran način za istovremeno poboljšavanje životnog standarda starih ljudi i djece.

- **omogućavaju HIV pozitivnim osobama pristup liječenju.** Redovna primanja (kao što su socijalne penzije, dječji dodatak ili invalidnina) mogu biti upotrijebljena za troškove zdravstvene njege (na primjer, za lijekove ili troškove bolnice) ili slične troškove, kao što su prevoz i hrana. Tamo gdje se pomoću tih primanja financira antiretroviralno liječenje, to omogućava HIV pozitivnim osobama da se sami staraju o sebi i da i dalje budu korisni društvu, povećaju svoje šanse za normalan život i smanjuju mogućnost da njihova djeca postanu siročad.

- **smanjuju opterećenost starih ljudi koji često vode računa o svojoj HIV pozitivnoj deci, povrh brige o unucima.** Socijalne penzije mogu da obezbijede starim ljudima bolju brigu o sebi i članovima porodice koji zavise od njih. Sledi jedan primjer iz Mozambika.

Redovna primanja pomažu da domaćinstva ponovo stanu na svoje noge

Sve do nedavno, udovica Nguinia živjela je sa svojim sinom (Fungai) i njegovom ženom koji su oboje HIV pozitivni, i sa njihovo troje djece. Porodica je prodala svu svoju imovinu pokušavajući da nađe lijek za Fungai, dok nije otkrila da je HIV pozitivan.

Nguinia je morala sama da kuha i brine o domaćinstvu kao i da obrađuje zemlju; na kraju su je aktivnosti oko brige za porodicu spriječile da obrađuje zemlju i usjevi su joj propali. Negdje u to vrijeme, sreća je aktivistu iz grupe za podršku starim ljudima, koji je obezbijedio sredstva Fungai otputuje u oblasnu bolnicu i da se testira na HIV.

Nakon započetog antiretroviralnog liječenja, Fungai se osjetio toliko bolje da je mogao

da nastavi svoj posao obučara, i na taj način doprinese porodičnom budžetu i smanji teret sa Nguinia.

Iako je u ovom slučaju sredstva obezbijedila jedna nevladina organizacija, HelpAge International Mozambika, a ne država kroz penzije, princip u kome novac omogućava pristup antiretroviralnom lečenju i pomaže da porodica 'opet stane na svoje noge' je isti.

Socijalne penzije podržavaju ekonomski razvoj. Socijalne penzije su ulog za manje siromašna, zdravija, kohezivnija društva, što sve dovodi do važnih ekonomskih i socijalnih dobiti. Troškove koji idu na socijalne penzije treba gledati kao investiciju a ne kao neproduktivno trošenje novca.

Istraživanje u sjevernoj Namibiji, na primjer, pokazuje da se jedna četvrtina do jedne polovine prihoda od penzija ulaže u produktivna preduzeća, dok podaci iz Južne Afrike pokazuju da socijalna davanja, uključujući i penzije, olakšavaju pristup zapošljavanju.¹⁴ Preliminarni rezultati istraživanja o socijalnim penzijama u Lesotou pokazuju da 18 procenata korisnika potroši dio svoje penzije na stvaranje novih radnih mjesta za druge ljude.¹⁵

A Dona Elvira, udovica iz Bolivije to ovako objašnjava, 'sa ovim (Bonosol – Bolivijska socijalna penzije) kupim nekoliko stvari...kupujem deke. Kupim deset ili dvadeset komada, sve zavisi od cijene, ali novac od Bonosola koristim kao kapital'.¹⁶ Ona i njeni rođaci zatim preprodaju tu deke i tako pokrivaju osnovne troškove domaćinstva.

Umjesto što stvaraju zavisnost, socijalna davanja kao što su penzije smanjuju zavisnost, kao što pokazuje naredni primjer iz Zambije.

Od prosjačenja do obrađivanja zemlje

Sedamdesetvogodišnji zambijski udovac Haatantala živi sam u maloj kući od blata pored otvorenih polja sa visokom travom. Po prvi put u posljednjih nekoliko godina, pored njegove kuće se nalazi i malo kukuruzno polje.

U maju 2004. godine, Haatantala je ispunio uslove za vladin program koji mu obezbijeduje redovne prihode od 6 američkih dolara mjesečno. On je upotrijebio taj novac da kupi sjeme i unajmi lokalne nadničare da mu poru kukuruzno polje.

Upitan zašto je izabrao da uloži u obrađivanje zemlje a ne da novac iskoristi odmah za kupovinu hrane, Haatantala je ponosno pogledao svoje polje i rekao da samo proizvodnjom sopstvene hrane može da bude siguran da nikada više neće morati da prosi od svojih susjeda da bi preživio.

Redovne socijalne penzije koje daje država doprinose poboljšanju odnosa između građana i države, važne su za socijalnu koheziju i ekonomski razvoj. Realizacija nacionalnih programa socijalnih penzija zahtjeva jasnu i transparentnu proceduru, podrazumijeva odgovornost i pomaže razvoj institucija i kapaciteta unutar vlade. Podaci iz zemalja sa redovnim socijalnim penzijama ukazuju na to da su građani svjesniji svojih prava, imaju poboljšan pristup uslugama i informacijama koji se tiču njihovih prava i rado učestvuju u praćenju kvaliteta usluga u interesu dobrobiti drugih.

Ostvarivanje socijalnih penzija

HelpAge International se zalaže da se univerzalne socijalne penzije isplaćuju svim osobama starijim od 60 godina, uzimajući u obzir činjenicu da siromašni ljudi stare brže, lošijeg su zdravlja, a sve je to u skladu sa definicijom starih ljudi Ujedinjenih Nacija.¹⁷ Nama se čini da bi to mogla da bude problematična starosna granica za zemlje sa niskim dohotkom; međutim, uz međunarodnu podršku to je izvodljivo.

Univerzalne i penzije utemeljene na provjeri dohotka

Eksperti za penzije smatraju da je provjeravanje dohotka procedura koja je administrativno komplikovana, skupa i može da bude diskriminišuća. Usmjeravanje ka korisnicima sa najvećim potrebama moguće je na osnovu dobro izabраниh indikatora, kao što su starost.¹⁸ Univerzalnim davanjima izbjegavaju se visoki administrativni troškovi za ispitivanje dohotka, koji mogu da izazovu preusmjeravanje sredstava iz penzionog fonda i poresko preopterećenje. Socijalne penzije također unapređuju jednakost i inkluziju, tako što izbjegavaju diskriminaciju koja nastaje prilikom provjere dohotka kao i mogućnost za korupciju. Iako 'isticanje' ovih davanja na one koji su malo imućniji jeste predmet zabrinutosti, tamo gdje je stopa siromaštva visoka a stopa davanja mala, kao što je slučaj u većini siromašnih zemalja, to isticanje opet košta manje od provedre dohotka. Univerzalni programi također podižu nivo društvene solidarnosti i često su politički prihvatljiviji jer su i poreski obveznici (ne samo siromašne osobe) na dobiti.

Isplativost

Univerzalne socijalne penzije su isplative čak i u veoma siromašnim zemljama. Iako mnogi analitičari, donosioci odluka i donatori strahuju da su socijalne penzije neisplative, sve je više podataka koji ukazuju na to da tamo gdje postoji politička volja one zaista mogu biti isplative. Na primjer, Bocvana, Lesoto, Nepal i Mauricijus, svi imaju univerzalne socijalne penzije koje isplaćuje država, i koje koštaju najviše 2 procenta od BDP.¹⁹ Pomijeranje socijalnih penzija u Lesotou na sve građane preko 65 godina starosti (trenutno se penzije isplaćuju osobama starijim od 70 godina) bi povećalo troškove na, još uvijek isplativih, 2,5 procenata od BDP. Nedavno istraživanje Međunarodne organizacije rada (MOR) u sedam afričkih zemalja ukazuje na to da će čak i pored starenja stanovništva, univerzalne socijalne penzije biti isplative, i da u narednom srednjoročnom periodu one mogu u potpunosti da se financiraju iz domaćih izvora.²⁰

Troškovi mogu da se kontrolišu tako što bi se u početku isplaćivali manji iznosi, i što bi se počelo sa starijim godištem kao uslovom za penziju, koje bi se progresivno snižavalo, kao što to planira da uradi vlada Lesotoa. Dok najsiromašnije zemlje, poput Nepala,

isplaćuju minimalna davanja (oko 10 procenata od BDP po glavi stanovnika), ostale zemlje su darežljivije – na primjer, socijalne penzije u Brazilu su na nivou minimalnog ličnog dohotka, i socijalne penzije u Lesotou su jednake zvaničnoj nacionalnoj liniji siromaštva za osobu koja živi sama, i one su eksplicitno namijenjene eliminisanju siromaštva kod starih ljudi.²¹ Visina davanja se takođe može vremenom povećavati.²²

Izvodljivost

Socijalne penzije su u administrativnom smislu izvodljive. Nedavna iskustva u Lesotou, Nepal i Namibiji pokazuju da uz snažnu političku volju i mobilizaciju čitavog niza ustanova, kao što su Pošta, privatne i državne banke, ključna vladina odjeljenja ili lokalne komore i vojska (zbog zaštite novca ili dopremanja novca u udaljene krajeve), problem ograničenih administrativnih kapaciteta može da se prevaziđe. To što su dio velikog programa socijalnog davanja zapravo ojačava kapacitete ustanova koje u njemu učestvuju. Tamo gdje su administrativni kapaciteti ograničeni, pojednostavljena procedura i transparentnost su od posebnog značaja.

Zemlje u kojima postoje oružani konflikti često predstavljaju poseban izazov kada su socijalna davanja u pitanju. U takvim slučajevima, ako bankovni sistem pokriva većinu stanovništva, postoji mogućnost da se korisnicima penzija otvore računi i na taj način dođu do svog novca. Plaćanje doznakama se pokazalo efikasno kod distribucije socijalne pomoći u Somaliji.²³ Primirja ili humanitarni koridori također mogu biti jedna mogućnost da penzije dođu do korisnika.

Ključni element programa socijalne zaštite

Socijalne penzije treba da budu ključni element u programu koji postepeno omogućava socijalnu zaštitu za sve ljude. MOR predlaže da socijalne penzije postanu dio standardnog socijalnog programa koji bi uključivao i dječji dodatak i invalidninu.²⁴ Ovo bi također dovelo do najvećeg smanjenja siromaštva – na primjer, u Tanzaniji bi ovakav pristup smanjio opšte siromaštvo za 35 procenata a siromaštvo domaćinstava sa djecom i starim ljudima za 46 procenata.²⁵ Jedinstveni pristup besplatnoj osnovnoj zdravstvenoj zaštiti i obrazovanju su također bitne komplementarne mjere.

Unapređenje pravičnosti kroz model programa socijalnih penzija

Ključne aktivnosti bi bile: povećanje broja korisnika, tako što bi se oprostila procedura i smanjio broj neophodnih dokumenata; razvijanje mehanizama za prijavljivanje i primanje penzija na lokanom nivou (što bi smanjilo troškove prevoza i rasteretilo bolesne i nemoćne osobe); i bolje informiranje starih ljudi o njihovim pravima.

Uloga različitih zainteresovanih strana

Vlade i uprave – nacionalne, regionalne, oblasne i lokalne

Sve govori u prilog državnog financiranja i isplate socijalnih penzija. Države imaju obaveze u pogledu ostvarivanja prava na socijalnu sigurnost i adekvatna sredstva za život. Na osnovu dosadašnjeg iskustva, socijalne penzije utiču na efikasnije funkcionisanje državnih ili kvazi državnih institucija (kao što su Pošte); razvoj decentralizacije anti-diskriminatornog zakonodavstva; i omogućavanje pristupa

besplatnoj osnovnoj zdravstvenoj zaštiti i obrazovanju. Međutim, vlade i uprave treba da usklade politike socijalnih penzija sa nacionalnim strategijama o socijalnoj zaštiti i smanjenju siromaštva da bi se omogućilo neophodno financiranje od strane vlade i razvojnih partnera.

Donatori i razvojni partneri

Iako se mnogi programi socijalnih penzija kompletno financiraju iz domaćih izvora, u nekim zemljama će u narednom srednjoročnom periodu biti potrebna pomoć donatora (kroz glavni budžet i programe za sektore socijalne zaštite). Podrška donatora i razvojnih partnera vladama, uključujući UN i multilateralne institucije, je neophodna za uključivanje programa socijalne zaštite u razvojnu politiku, kao što je neophodan i ugovor o dugoročnim i stabilnim mehanizmima financiranja. Percepcija nepredvidivosti donacija važna je prepreka redovnosti državnih davanja u mnogim afričkim zemljama.²⁶

Donatorske zemlje također imaju obaveze po Međunarodnom sporazumu o socijalnim, ekonomskim i kulturnim pravima, i samim tim obavezu o postepenoj realizaciji ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava svih ljudi. One mogu da imaju važnu ulogu u širenju novih iskustava, kao i u podršci vlada zemalja u razvoju da istraže praktične i političke posljedice institucionalizacije nacionalnog programa socijalnih davanja za stare ljude.

Organizacije civilnog društva

Organizacije civilnog društva – od onih malih, lokalnih organizacija koje se bave starim ljudima, do velikih, profesionalnih nevladinih organizacija, mogu da imaju ključnu ulogu u pružanju pomoći starim ljudima kako bi postali svjesni svojih prava i kako bi mogli da ih realizuju, kao što je opisano u sljedećem primjeru.

Unapređenje odgovornosti prema starim ljudima i isplaćivanju penzija

U Bangladešu je jedna nevladina organizacija, Resource Integration Centre, radila sa starim ljudima u 80 sela i formirala udruženja koja kontrolišu realizaciju prava starih ljudi – pravo na penziju, novčanu pomoć udovcima/udovicama i pristup zdravstvenim službama.

Oni su otkrili da značajno manji broj ljudi koji na to ima pravo prima novčanu pomoć – manje od 1 od 10 u nekim područjima. Udruženja su imala redovne sastanke sa lokalnom samoupravom da bi pomogli ljudima da ostvare svoja zagarantovana prava; kao rezultat tih aktivnosti, broj ostvarenih penzija se uvećao pet puta, a banke su unapredile svoje procedure za pružanje usluga starim ljudima.

Organizacije civilnog društva mogu također da imaju ključnu ulogu u nadgledanju toka realizacije vladinih obaveza prema starim ljudima, na primjer tako što će nadgledati koliko su nacionalne politike, uključujući i Strategiju za smanjenje siromaštva, u skladu sa Madridskim međunarodnim akcionim planom o starenju. One imaju ključnu ulogu u

uključivanju u javne politike, da bi omogućile da kvalitetan život i prava starih ljudi budu prioriteti tih politika.

Šta radi HelpAge International?

HelpAge International radi u partnerstvu sa vladama, organizacijama civilnog društva, uključujući lokalne i nacionalne organizacije koje se bave problemima starih ljudi, i donatorima da bi podigli svest o problemima sa kojima se suočavaju stari ljudi i da bi vlade ispunile svoje obaveze vezane za ljudska prava starih ljudi proizašle iz Madridskog međunarodnog akcionog plana o starenju.

Te obaveze uključuju unapređenje prava starih ljudi i smanjenje broja starih ljudi koji žive u ekstremnom siromaštvu za 50 procenata do 2015. godine. HelpAge International vjeruje da te obaveze mogu da budu ispunjene putem programa univerzalnih državnih socijalnih penzija, besplatne zdravstvene zaštite i antidiskriminatorskih zakona.

Zbog toga, HelpAge International:

- **Pomaže starim ljudima da ostvare svoja prava** i da se angažuju kod svojih vlada za ostvarivanje socijalnih penzija i ostalih prava, kao što je to slučaj u Boliviji, Bangladešu, Mozambiku i Južnoj Africi.

- **Pomaže dijalog i razmjenu iskustva između vlada, donatora, razvojnih partnera i civilnog društva o socijalnim penzijama**, posebno o izvodljivosti, ostvarivanju i efektu socijalnih penzija. Na primjer, zajedno sa Afričkom unijom i vladom Zambije, HelpAge International je u martu 2006. godine organizovao međuvladin skup o socijalnoj zaštiti kome su prisustvovali najviši predstavnici afričkih vlada.

- **Podržava postojeće programe i istražuje njihov uticaj**. Na primjer, HelpAge International proučava efekat socijalnih penzija u Brazilu, Južnoj Africi i Lesotou, kao i socijalnih davanja uopšte.

- **Prati i objavljuje nove dostignuća u domenu socijalnih penzija**, na primjer kroz odeljak Pension Watch na našem web sajtu <http://www.helpage.org/Researchandpolicy/Socialprotection/Pensionwatch>, kroz našu redovnu publikaciju Starenje i razvoj, i izvještaje o penzijama, kao što su Starost i sigurnost.

- **Radi sa koalicijama nevladinih organizacija i istraživačkim institutima** na razvoju profila socijalne zaštite i univerzalnih socijalnih davanja za stare ljude, djecu i osobe sa invaliditetom, i zagovaranju za uključivanje socijalne zaštite u politike globalnog razvoja i finansijske modele.

Završne napomene

- ¹ Transformativna agenda za 21. vijek: Razmatranje osnovne socijalne zaštite u Africi, Izvještaj sa Međuvladine regionalne konferencije, održane u Livingstonu, od 20. do 23. marta 2006. godine, Afrička unija, Vlada Zambije i HelpAge International, 2006
- ² Kakwani N i Subbarao K, Starenje i siromaštvo u Africi i uloga socijalnih penzija, radni dokument 8, UNDP Međunarodni centar za siromaštvo, 2005
- ³ Kakwani N i Subbarao K
- ⁴ Grosh i Schwarz, 2005, odlomak iz Samson M, 'Rast i razvoj socijalnih penzija', izlaganje sa sastanka viših zvaničnika: Penziona reforma i penzioni program u društvima koja stare, Kopenhagen, 30. maj, 2006
- ⁵ Holzmann R i Hinz R, Financijska podrška u starosti u 21. vijeku, Svjetska banka, 2006
- ⁶ Podaci iz UN Population Division predstavljeni u publikaciji Položaj starih ljudi u svetu, HelpAge International, 2002
- ⁷ Kakwani N i Subbarao K
- ⁸ Bertranou F, Pensiones no contributivas: Su relevancia en la reforma previsional, OIT Notas, 3. maj, 2006
- ⁹ Nedoprinosne penzije i sprečavanje siromaštva: Komparativna studija, Južna Afrika i Brazil, HelpAge International, 2003
- ¹⁰ Barrientos A, Nedoprinosne penzije i smanjenje siromaštva u Brazilu i Južnoj Africi, IDPM, Univerzitet u Mančesteru, januar 2005
- ¹¹ Carvalho, 2000, uzeto iz Barrientos A i de Jong J, Siromaštvo kod djece i socijalna davanja, CHIP Izveštaj 4, CHIP, 2000
- ¹² Duflo E, 2000, uzeto iz Palacios R i Sluchynsky O, Socijalne penzije, I Dio: Njihova uloga u celokupnom penzionom sistemu, Svetska banka, 2006
- ¹³ Starenje i sigurnost: Kako socijalne penzije mogu da pruže efikasnu pomoć siromašnim starim ljudima i njihovim porodicama, HelpAge International, 2004
- ¹⁴ Samson M
- ¹⁵ Lesotho Pension Impact Group, Preliminarni izveštaj o istraživanju među penzionerima u periodu mart 2005-avgust 2006
- ¹⁶ Skinner E, 'Socijalna zaštita u starosti: Bolivijaska studija slučaja', rad za Konferenciju o socijalnoj politici, Oksford, 15. jun, 2005
- ¹⁷ Problemi starih ljudi i starenja: Nacrt programa i pripreme za Svjetsku skupštinu o starim ljudima: Izveštaj Generalnog sekretara, Njujork, Ujedinjene nacije, 1980
- ¹⁸ Starenje stanovništva i razvoj: Izvještaj sa seminara o novim strategijama u socijalnoj zaštiti, Vašington, HelpAge International, 2003
- ¹⁹ Devereux S i grupa autora, Kako da se novac računa: Pouke iz programa socijalnog davanja istočne i južne Afrike za pomoć najugroženijoj deci i domaćinstvima, 2005
- ²⁰ Pal K i grupa autora, Da li zemlje sa niskim dohotkom mogu da odvoje sredstva za osnovnu socijalnu zaštitu? Prvi rezultati vežbe, Problematika socijalne zaštite, rad 13, Odjeljenje socijalne zaštite, MOR, jun 2005
- ²¹ HelpAge International, 'Pomoć za Afriku i socijalna davanja', Starenje i razvoj 20, avgust 2006; Samson M, 2006
- ²² Devereux S i grupa autora
- ²³ Harvey P, Keš i vaučeri u hitnim slučajevima, HPG rad sa diskusije, ODI, 2005
- ²⁴ Gassmann i Behrendt, Socijalna davanja u zemljama sa niskim dohotkom: Simuliranje efekata na smanjenje siromaštva za Senegal i Tanzaniju, Problematika socijalne zaštite, rad 15, MOR, 2006; Pal K i grupa autora
- ²⁵ Gassmann i Behrendt
- ²⁶ Beales S i German T, Analiza stanja socijalne zaštite i davanja u Africi, HelpAge International i Development Initiatives, 2006

Izvori

Knjige i radovi

Starenje i sigurnost: Kako socijalne penzije mogu da pruže efikasnu pomoć siromašnim starim ljudima i njihovim porodicama (2004) HelpAge International, UK.
<http://www.helpage.org/Resources/Policyreports>

Kako da se novac računa: Pouke iz programa socijalnog davanja istočne i južne Afrike za pomoć najugroženijoj deci i domaćinstvima (2005) Save the Children/HelpAge International/IDS, UK.

Pregled mera socijalne zaštite sve većeg broja ugrožene dece u istočnoj i južnoj Africi, odobren od strane UNICEF-a, <http://www.helpage.org/Resources/Researchreports>.

Kreiranje i sprovođenje programa socijalnih davanja (2006), Samson, M. i grupa autora, DFID, UK. <http://www.epri.org.za/socialtransfers>

Siromaštvo, starost i socijalne penzije u Keniji (2006) Kakwani, N. i grupa autora, (2006), Radni dokument 24, UNDP Međunarodni centar za siromaštvo, Brazilija. Studija slučaja sa korisnim informacijama o troškovima i efektima socijalnih penzija. <http://www.undp-povertycentre.org/newsletters/WorkingPaper24.pdf>

Brošure

Starenje i razvoj

Podizanje svesti o doprinosu, potrebama i pravima starih ljudi, promovisanje razvoja zakonodavstva i politika koje će donijeti trajno poboljšanje kvaliteta života ugroženih starih ljudi.

Objavljuje se dva puta godišnje na engleskom i španskom jeziku (Tercera Edad y Desarrollo).

<http://www.helpage.org/Resources/Regularpublications/AgeingandDevelopment>

Web sajтови

Pension watch

Pregled programa socijalnih (nedoprinosnih) penzija, analiza troškova, vrste socijalnih penzija u 18 zemalja sa niskim i srednjim dohotkom.

<http://www.helpage.org/Researchandpolicy/Socialprotection/Pensionwatch>

Nedoprinosne penzije i studija o siromaštvu

Radovi na teme vezane za socijalne penzije, sa nacionalnim studijama Južne Afrike i Brazila. <http://idpm.man.ac.uk/ncpps/about.htm>

Međunarodna organizacija rada

Web strana o penzijama

<http://www.ilo.org/public/english/protection/secsoc/areas/policy/pensions.htm>

Spisak literature o socijalnim penzijama

<http://www.ilo.org/public/english/protection/secsoc/downloads/policy/pensref.pdf>